

БЛАГОРОДНОТО СЛОВО НА БЕШКОВ¹

Всеки път, когато мисля за големия художник, в съзнанието ми ярко се очертават силуетите на неговите многобройни герои. И наред с тях възкръсва образът на незабравимия Бешков. Не зная защо, ала най-ярко се очертават неговите полу-прозрачни, жиливи и дълги, много дълги пръсти. Такива изящни и гъвкави пръсти, силни и подвижни пръсти, срещнах за първи път у Илия Бешков. В тях имаше нещо благородно и изискано, галантно и нежно, изключително и властно. Тези пръсти играеха с еднаква вещина по кръглите отвори на неброените му свирки, дудуци, двоянки и цафари, които вадеше от вътрешния джеб на самото си. С тях държеше забележителното острие на писеца, който не познаваше покой. С тях барабанеше по дайрета, тъпани и по случайни предмети и като заситнеше заместваше барабана. Тези пръсти са държали дълго време и молива, с който той е написал своите оригинални есета за равноапостолите Кирил и Методий или за народната песен, за Паисий Хилендарски или за дякона Левски, за богобореца Христо Ботев или за „огнения пророк“ Георги Димитров, за Стамболийски или Коларов, за двубоят Алеко — Бай Ганьо или за многобройните му приятели — Никола Маринов, Иван Милев, Пенчо Георгиев, Константин Петканов, Александър Божинов, Руска Маринова, Александър Стаменов и за много други... Бешков е записвал много свои хрумвания за изкуството, сентенции за живота, афоризми за човешкото битие, своите „шеги“, в които се съдържат толкова мъдрост, мъка и гордост... Човек изпитва истинско удоволствие, когато среща „Словото на Бешков“.

поднесено изискано от издателство „Български художник“. Такава книга не е всекидневно явление, както и творци като Илия Бешков се раждат веднъж на столетие. За мнозина името на големия карикатурист бе свързано предимно с неговите неповторими рисунки, карикатури и скици. А и сам Бешков не уважаваше живописата и считаше, че единствено острието на писеца е подходящо за големия талант, че само чрез него може най-добре да протекат чувството и мисълта, най-точно, прецизно и най-ярко да се отлеят в образи. Сборникът със „слова“ от и за Бешков разширява нашите знания за него и откроява образа му в цялата му величина и духовно богатство...

Съставителите и редакторите на сборника — Станислав Сивриев и Александър Гетман — са проявили похвално усърдие и синовна любов, за да издирят и систематизират вълнуващата публицистика на Бешков. Те са подбрали не само онова, което е било публикувано по различни поводи в „Литературен фронт“, „Земеделско знаме“, „Български воин“, „Младешко знаме“, „Труд“, „Отечествен фронт“, списание „Изкуство“, „Лос“, списание „Художник“, „Народна култура“, „Сгършел“ (седмичник за хумор, сатира и критика. Редактор Сава Попов, 1940—1941, където се обнародват оригиналните „карикатури интервюта“ на Бешков), „Народна младеж“, „Литературни новини“ и други, но са открили и много ценни изказвания, интервюта, есета, писани изказвания, приветствия и „слова“ по различни поводи, откъси от студии по важни въпроси на изкуството, сентенции за живота на твореца, за свободата на художника, за творческата личност, за истината и лъжата в изкуството, спомени за приятели, откъси от автобиографична повест, извадки от трогателни изповеди в дневника и архива на Бешков... Освен лично записаното, неспокойното слово на

¹ Словото на Бешков, сборник есета, профили, изказвания за изкуството, „интервюта“, спомени и сентенции от архива на Бешков и спомени за него. Съставители и редактори — Станислав Сивриев — Александър Гетман. Издателство Български художник.

Бешков се „възстановява“ и „обогатява“ посредством спомените на неговите най-близки приятели, съратници и другари. Колкото и дълъг да е техния списък, той все пак е непълен, защото най-близките хора на Бешков — неговите домашни, роднини и съселяни, студенти и колеги от Висшия институт за изобразителни изкуства „Николай Павлович“ и други негови познати и другари — има какво ново да прибавят към многостранната творческа физиономия на големия българин.

Човек истински се възторгва и изпитва национална гордост, когато общува с гъвкавата диалектична мисъл на карикатуриста. И чрез неговото слово, свързано с неподражаемия му талант на карикатурист, той се очертава като една от най-кодоритните фигури на нашата съвременност: човек с душа на артист и с въображение на пламенен поет; художник, който е концентрирал в себе си голяма мъдрост, почерпана от народа, който излъчва сякаш истинско духовно сияние, което възродява и възбужда в помислите и делата; един социален хирург, който до безумие мрази грозните язви на живота, изрича смъртни присъди над тях, за да тържествува силната му любов към човека, за да изригнат неговите чувства на неизтощим обожател на красотата и чистите пориви... Неговата чувствителна душевност, неутолимата му жажда за свобода и красота са пречупени през призмата на неговото реалистично изкуство, което ражда дръзновение и духовна храброст...

И ако покойниците могат да бъдат щастливи, то Бешков ще бъде в първите им редици, защото в големия строй на живота са и неговите карикатури и рисунки, правдивата му мисъл, благородното му слово, неговото голямо изкуство... Защото „за твореца няма давност“, както той обичаше да се изразява, и защото той поставяше човека и неговото щастие над всичко... И ако някога властниците в старото общество определяха шестия кръг на ада като най-подходящо място за сатириците и присмехулиците, то социалистическата ни съвременност тачи и обича хумора, сатирата и критиката на творците, защото в тях се съдържа „абсолютната свобода“ на развитието и прогреса, защото само в цивилизованото общество е позволено да се казва истината за живота, за човека и обществото. Или както Бешков казва: „Власт, която е лишена от хумор, е осъдена на загибане“...

Бешковите карикатури и рисунки, Бешковите „слова“ за Ботев и Димитров, за мира и народната песен, за свободата и изкуството издват тревожното горене на една творческа личност, познаваща хо-

ризонтите на българската мисъл, на българската гордост, на личност, преизпълнена със силна любов към обикновените трудови хора, познаваща амплитудите на гнева и присмеха, на леката ирония и злъчната сатира, на добротата и тихата печал. В тези есета, сентенции и афоризми се съдържа драматизмът на „националния педагог“, създаващ трудностите на времето и повелите на своя дълг. Дълг, отговорен и неблагоприятен за онова време, рискован и мъчен... И понеже тревогите на художника са фиксирани в карикатурите и рисунките и засвидетелствувани словесно, в съзнанието на съвременника ни се ражда възторжената радост, засява една хармония, която покорява; ражда се едно духовно съприкосновение, подтикващо към размисъл и етична чистота, към активност и дръзновение. Публицистиката на карикатуриста насочва в същото духовно направление, към което ни води остроумието му. Не ще му е било леко да превръща гнева и гордостта си в духовен подвиг, подчинен на една борба. Той сам доказва, че изкуството не е само тихо съзерцание, но и една напрегната мъка, страдание и преобразователна борба. В своята знаменита карикатура „Преди 20 години“ той нарисува палачът на народа със вдигната ръка, в която държи блюдото с отрязаната глава на Стамболийски. И както кръвта капе от блюдото, отразяваща кървящите сърца на народа, така кръвно свързано с народа и неговите борби е и словото на Бешков...

Бешковият свят ни става съкровен, защото сме подкупени от една искреност. Ние не само го обикваме, а се саморазкриваме в него, защото е проникнат с много знания и мъдрост, с много прелест и богатство. Мъдростта той е извлякъл и погълнал от неподражаемата душа на народа, с когото никога не се е разделял. Своего остроумие — от прозренията на обикновения човек, от хитростта на трудолюбивия селянин, от неговата изобретателност и изврътлива мисъл. А вярата си — от силата и непобедимостта на природата, от нейното най-величаво творение — човека... Затова той пише възторжено, със замах, искрено и дълбоко. Ето как се възторгва той от подвига на Ботев: „И днес българският дух стои завързан в един възел, брулен от времето и стихияте, гложан от покварата и скептицизмът! И е неразвързан! Това е Ботев, който дойде да ни освободи, а направи всички ни свои роби.“ И в заключението на своето есе за безсмъртния автор на „Хаджи Димитър“ Бешков прави значителни обобщения и то в онова време, когато над Европа надвисна Втората световна война: „Без Ботев няма България! „На тая робска

земя" той стана небе, което я огрява и оплодява — самата нея и „свободния дух“ на нея, които я работят.

Той не пожела да направи повече, защото наистина няма по-велико от това — да оплоди народа си, да превърнеш въздишките му в стих, плача му в песен и страданието му в подвиг и саможертва!...

И в най-облачните и бурни дни българската земя ще има своето слънце — Ботев! Тези знаменателни редове Бешков пише в Париж през 1939 година. Тяхното значение и сила не са претърпели никакво изменение. Те не са остарели, защото в тях гори пламъкът на едно народно сърце, което изстрада въздишките, плача и страданията на народа, който бе поруган, на непобеден от фашизма.

Със същия възторг и особена признателност художникът пише и за Георги Димитров. Удивлявайки се от неговия граждански ръст, той се възхищава от родината ни. „Чудна е тая бедна и тясна страна — пише Бешков —, из която израстват такива върхове, които хвърлят по целия свят своята сянка“. И когато лично е разговарял с вождя на нашия народ той се е учудвал на неговата „безкрайно сложна човешка душа“, която се е вълнувала като море. За първи път в живота си Бешков разбира силата и значението на мирогледа и то благодарение на близостта и топлотата, с които Димитров се отнасяше към хората на изкуството. За отбелязване е, че срещата на Бешков с Димитров даде плодотворни резултати. Той разбира някои истини и закономерности от новия живот на победения народ и бива не само благодарен, но и с нов подем, с нови творчески импулси заработва като художник. Благодарността си към Димитров той изразява и в своето траурно слово пред художниците по случай смъртта на вождя, в което между другото прави следното признание: „Сега този човек е обявен за мъртъв. Всички радиостанции вместо неговия глас предават неговата смърт. Аз не мога да приема така обявената смърт, нито мога да си позволя да жала и екърбя този, който ме е удивил. Това удивление е непобедимо, неизменно и смъртта няма власт над него.“ В това признание се съдържа и частица от голямото признание на художника към партията, за която той има и преки изказвания: „У нас Комунистическата партия пое ръководната и отговорна роля за изграждане на цялостен живот. Непрестанните ѝ борби в миналото и днес, подкрепяни от бедните и прогресивни люде, в края на краищата се очертават и като огромна борба за стил, без какъвто животът е немислим.“ И очертаванията на този стил Бешков открива „преди всичко“

в изкуството, към което партията е насочвала и насочва големите си грижи...

За да ни държи в плен и след смъртта си, за да ни възторгва и вълнува, насочва и напътствува, Бешков притежава обаянието и силата на големите художници — точната и ясна мисъл, искреното признание и изповедната реч... Неговото пряко слово притежава качества на скривена изповед, наситена с много търсения и жажди, с много копнежи по бъдещето, с големи пориви и мечти по настоящето. Тази топлота и искреност той е открил в народната песен и в нежната душа на народа. „С песен топла, със сърдечна любов, народът е повил и отгледал всяка своя мъдра дума, както отглежда, храни и кичи децата си — пише Бешков. „От лоша дума песен не става!“ С такава нравствена чистота и поченост на ума, така изумително правдиво народът е определил песента, словото и самия сесе си като темен син и творец.“ От етиката на народа и неговите нравствени норми Бешков изработва свой естетически и нравствен критерий за нещата и явленията и затова е така точен и категоричен, когато изрича своите присъди над социалните изви, когато ругае неблагодарните синове и безсърдечни хора, които закрили ушите, сърцата и лицата си за народните тежнини не виждат почеността на човека от народа, неговата съвършена мярка за песен и изкуство, за нравственост и себжежертва... В това отношение Бешков и Иван Хаджийски се допълват. В своите констатации те разкриват не само оптимистичната теория на народа, неговата кристална душевност, изяви или скрити възможности, но очертават и свои концепции за психологията, бита, демократизма, скромността, пестеливостта и щедростта на човека, закръмен с богатите традиции на безсмъртния народ...

Във всички свои помисли и дела, реализирани и нереализирани мечти и житейски планове Бешков поставя народа и България над всичко. Затова така убедително звучат неговите думи: „Българинът не знае броя на годините си, но винаги предузнава историческото време, отмерва точно синорите му и поставя предел.“ И тъкмо будната гражданска съвест на българина Бешков е единствения стимулатор, за да отпрати на точен адресат своите сатирични заклинания и жигосващи стрели. Той е еднакво безпопаден към охранените гешефтери, проядените от леност еснафи, мазните дворцови министри, коронованите глави и техните политически съветници; срещу ония „духовни пастири“, които откриват божие величие единствено в румената плът на младите вдовички; срещу всичко пошло и недостойно, ре-

троградно и чуждо, което пречи в мъдрия път на народа. . .

Синтицията на човек от народа Бешков улавя същностни черти от характера и психологията на българина, измервайки я с координатите на такива личности като Пансий и Левски, от една страна, и от друга — скицира сложното устройство на митове като Хитър Петър или Бай Ганьо. . . Многогранността на националния характер той повече чувствава, отколкото го проучава; подчертава, отколкото обяснява. И когато се взира в историята, Бешков вниква с чудното прозрение повече на психолог, отколкото на историк, усеждайки изворите на нравствената ни устойчивост и борчески темперамент; измерва както гордостта на достойните, така и мизостта на отцугателите; заклепва падението на неграмотността и посредствеността. А когато се обръща към съвременността, той превръща цялата горчивина на своя живот в усмивка — „искрена и чиста“, с която дарява първия срещнат човек. Чрез своя смях и ирония той гледа да ни предпази от погрешна стъпка, иска да ни защити от порока. Затова на своя хумор и на своите карикатури той гледа като на една своеобразна социална профилактика. „Карикатурата и хуморът, признава Бешков, не огрозяват света, а ни спасяват от грозотата му. Без тях ние щяхме да презираме света и себе си.“ И за да обичаме повече света и неговата примамна красота, и за да презираме повече себичното у себе си, Бешков се смее над грозното у човека, избличава с болка и достойна мъка, защото обича етичната сила на човека, вярва в него и счита, че само в организираното и културно общество може и трябва да се понася справедливата критика, защото само мъдрият смях озонира и предпазва; защото сатирата, иронията и присмехът свързват чистите пориви на създателя и творца с големите пориви и граждански идеали на духовно храбрите. По такъв начин карикатуристът, сатирикът се превръщат в лечители на социалните недъзи. Така се способства по-лесно и по-бързо да се очистим от нагара на самоуспокоението там, където се появи и винаги да сме чувствителни към собствените си увлечения и слабости. . .

Ето с каква убийствена ирония той се надсмива над страха, с който всеки се „съхраняваше“ по време на култа към личността: „Ние бавно отвикваме да бъдем умни. Всички се съхраняват! Всеки от страх се е отдръпнал дълбоко в себе си, тайно е утвърдил някаква себестойност и някак си всеки се е отчаяно влюбил — макар и недостойно.“ Тъкмо тази самоулюбеност и тази относителна себестойност на недостойната любов Бешков с

ярост атакува. Той не може (и не бива) да се помири с онова човешко състояние, при което творческата немощ го побеждава, защото е лишен от правото на общност. Презирайки самотата („отделността“), която разделя хората с ледени стени и ги превръща „като камъните, по-безответни от тях и като тях тежко и дълбоко обидени.“ Бешков жадува чистота в бита и културата, сърдечност и топлота, за да се унищожат из корен всички зловредни бурени, които заглушават честните гласове на съзнанието.

Когато влиза в разпра с ретроградното, Бешков е язвителен и силен. Той ни показва свои публицистични маниери, свои стилни похвати, като използва всички тропи, за да подсили обобщението, за да ни внуши неподправената истина за живота. Словото на Бешков е изпъстрено с ярки остроумия, афоризми и сензации, парадокси и взаимноизключващи се съждения. . . И когато се опиташ да постигнеш силата на неговия спонтанен стил, чувствуваш осезателно стихията на неговото поетическо дарование. Усещаш острия поглед на разностранната личност на художника, съумял да се добере до тънко усещане на музиката в народнопесенното творчество, до тайните открития на майстори като Домие или Пикасо, като Леонардо или Рембранд, Доре или Гоя, Кукриникси или Жуков. . . И когато трябва да обобщим своя теза за изкуството, своя концепция за реализма, ще прибягнем до мъдростта на Данте или Гогол, на Толстой или Ромен Ролан. . . Той спори страстно, темпераментно и вдъхновено. Тази негова страст ярко проявява, когато защитава карикатурата и нейното право на живот. . .

За явленията в изкуството Бешков има свой критерий и отдавна определена мярка, пробвана неведнъж в творческата практика. Той брани карикатурата, творческата свобода и доверие и спецификата на изкуството както никой друг в историята на изкуството ни. „Свободата на мисленето единствено ни задължава към сериозно мислене. Без нея човек е лекомислен. Законът на свободата е най-сериозният от всички. По този закон ще бъдем съдени.“ (Из архива на художника. Вж. в. „Поглед“, бр. 31, стр. 10, 1 август 1966 г.). Бешковото признание насочва към трупане на по-голяма култура, на повече знания и компетентност, към богатство в погледа и изостряне на усета и чувствителността. Той защитава правото на талантливия художник; брани свободата на „знаещия и можещия“ творец. „За коя свобода пледираме ние?“ — пита той и сам си отговаря: „За свободата на цялостната, пълната, творческата личност.“ За оная свобода, която подсилва творческото начало и чувството за дълг пред народа.

Той ратува за цялостно творческо отношение към явленията и фактите на живота и изкуството и ненавижда догмата и рутинерството. За него истината не е „побит камък“, а вечно възобновяващата се правда на живота, познаваща много нюанси и тънкости. И когато тя трябва да се превъзсъздаде в образите на изкуството, тази нова истина трябва отново да се роди и изстрада, да се износи докрай, както се изстрада и изпитва всяка истина на живота. Истината в изкуството се превръща в она скривен критерий, без който не може да се роди голямо изкуство. Дългът пред народа и святата истина в изкуството са за него колкото вътрешни, толкова и външни дразнителни, които го заставят да превърне жизнените конфликти във факти на културата. Така външното дразнение застава „мидата да превръща гложещата я чужда песъчинка в бисер“.

Свободомислието на Бешков понякога поражда капризното своеволие на мисълта, което катурва барьерите на натрупаните предрасъждания и осенява с надеждите на новото, с прозренията на мигновеното откритие. И когато художникът се шегува, и когато забива копието на своя присмех, или тъгува и плаче, той е пределно искрен. Откровен като дете, чист като планинска роса и тъжен като увяхнали цветя... Бешковата ирония и мъка, присмех и мъдрост, радост и гордост ни насочват не към безизходните дебри на песимизма, а към пределите на бъдещето и красотата. Той ни отвежда към богатството на едно сърце, което обикваме. И тъкмо затова Бешков ни е трижды по-близък и по-скъп: добрудушен като стар баща, ловък в мисълта като мъдър дипломат, далновиден като зрял политик и кротък като християнин, който въпреки че посещаваше понякога църквата, вярваше единствено в силата на човека-строител и в правдата на народа-победител... Тази негова потребност е повече своеобразен израз на духовна енергия и повишено чувство за толерантност и търпимост. Той тълкува по своему евангелските текстове, за да защити правдата на живота и реалистичната същност на голямото изкуство. Верен на своята търпимост, точен знак на духовна свобода, Бешков превръща своя дом в свободен клуб, където се установява „мирно съвместно съществуване“ между „атеисти и християни, ортодоксални и еретици, лоялни и нелоялни към режима, улашени и самонадеяни, комунисти и земеделци, художници, писатели, журналисти, истински и съмнителни почитатели на художника“ и т. н., както добре си спомня Александър Гетман.

В своите неповторими интервюта с гарвана, овцата, лъва, плъха, маймуната, гаската, магарето, свинята, катъра, вълка,

котката или бомбата, в неговите сентенции и афоризми ще срещем изключителни догадки за смъртта и живота, за младостта и духовната старост; ще открием оригинални паралели между отделни мисли и поетически образи на Ботев и Вапцаров; абсурдни концепции и двусмислени обрати на речта; и навсякъде — мъдрост и остроумие, хумор и философия, почерпани от благородното слово на народа.

В студията си за карикатурата и в останалите сентенции за изкуството Бешков нееднократно обосновава правото на художника да деформира в карикатурата и гротеската, да хиперболизира или да модифицира обекта и то с единствената цел да се упражни контрол над злото в обществото. „Карикатуристът, пише Бешков, отнема част от хармоничната цялост на обекта (човека), като в замяна му придава от своята, насища отнетите свободни валенции с нови — грозни. По такъв начин той го изравнява със себе си, с нас и го поставя дори по-ниско, за да подчертае нашето (на обществото) превъзходство над него и по такъв начин да го направи подсъден. С други думи, угрозява човека не заради самото угрозяване и заради издигане на грозотата в култ и възхвала, а да го приведе и подчини на обществен контрол!“ Деформацията обаче не се разглежда като самоцелно проявление, а като необходима жизненост при типизацията на образа и композицията на отделната творба. Бешков говори за „необходима деформация“, която позволява да се види, че не грубите факти на живота правят отделната творба, а „освободената от фактите истина — трайностите, освободени от мимолетните неща“. Той особено набляга да се търсят жизнените истини, същностните проявления, които характеризират най-пълно и цялостно образа.

Гражданският патос на много от неговите изказвания, есета и „интервюта“ имат твърде актуален характер и са насочени към съвременността. Пледира за яснота в художествените обобщения и за богатство в образните изживявания: за повече нюанси и детайли. Но в същото време Бешков е противник на мъглявото нюансиране. „Нюанси! — се провиква той. Нюанси има много, но нюансът не е размазване. Не можете да напишете число — хем да е пет, хем да е едно“.

Като признава таланта на художника като необходима жизнена искра за големия огън на изкуството, Бешков непрекъснато съветва младите творци да привикват отрано на системен труд за овладяване на майсторството: „Александър Божинов е мой учител. От него съм се учил да правя карикатури, от него съм чул и тая мъдрост: „Човек, който се двоуми в занаята си, не е майстор“. Той препоръчва непрекъснат

контакт с живота и времето, цитирайки мъдростта на Левски: „Ние променяме времето и то нас“. Той учи, че за да се създаде една рисунка, която е израз на организираната, умствена, нервна и жизнена енергия на художника, са необходими много търсения и творчески труд, много наблюдения и опит, който трябва да се натрупа. И в своя труд майсторът ще долови онова, което е специфично само за отделния човек, един-единствен сред милиардите други: неповторимото, характерното, равностойно на откритие. На много места Бешков гневно изрича заклания срещу стандартното в изкуството, серийното, повърхностното, схематичното. . . Изобщо цялата книга е пропита с антидогматичен патос. . . и с много опит на зрял човек и художник. Всяка негова сентенция поражда различни асоциации и успоредици, имащи значение и за другите изкуства и литературата.

„Словото на Бешков“ е книга, в която е скътана и много голяма мъка. Мнозина освен смеха и сатирата са откривали и тъгата, но между другото. Тук тя е засвидетелствувана с горчиви писмени признания, събрани под рубриката „Прозорецът на болния“. Бешков е записвал в дневника си мислите, чувствата и настроенията, които са го овладявали месеци и дни преди смъртта. В тези лирични изповеди се съдържа целият Бешков — с неговата ирония и горчива искреност. Той дарява предсмъртната си усмивка на хората, с които никак не му се разделя. Чувствува своята немощ, създава своята физическа старост и истината, че се разделя с живота. И в последните си секунди

той се шегува със себе си, за да отклони смъртта и да превърне живота в красота. Той не бърза към смъртта, но тя се устремява към него, за да го освободи от страданието. И в своя край съзнава новото си рождение. Много тъга по живота ще доловим в „Рождение“, „Сърце“, „Жив съм“, „Какво видях приживе“ или в „Моята последна шега“. Тази тъга не потиска, защото е вик за живот: „От три дни съм в болницата във Владай. Човек не се връща жив от болница, освен ако случайно или погрешно е попаднал там. Никаква надежда! Гледат ме внимателно като погребан мъртвец. Всичко ми е ясно и известно. Новото е кучешкият лай на владайските псета, коректността на прислугата и естествената добрина на хората. Чистият зимен въздух се носи благодатно над тоя нерадостен и грозничък пейзаж — малко див и осъден на вечна бедност. Между мене и тая „природа“ няма нищо общо. Аз ще умира тука. Кучешкият лай ще остане през пролетта и лятото ще се смеси с мириса на чубрица и топъл човешки дъх. Но аз ще бъда съвсем, съвсем далече. . . Лекуването ми е една от шегите на моя живот. Може би най-тъжната.

Не крия, че плача често, но не мога да определя точно за какво — затова и не бива да бъда обвиняван.

Все пак кучешкият лай и звездите ще останат, а това може да изпълни с утеха едно умиращо сърце.“ Бешков предусети цялата истина за края на своя живот. Излъга се само в едно: че ще е далече от нас. . .

Христо Йорданов

ПОУКИТЕ НА МИНАЛОТО¹

Името на Георги Цанев е така неразделно свързано с историята на нашата литература, че винаги когато говорим за нейните най-изтъкнати прояви, ние така или иначе ги свързваме с дейността на критика, а когато мислим за човека и литературата Георги Цанев, в негово лице виждаме една от най-активните фигури на критическата мисъл у нас през последните няколко десетилетия. Проникновен критик и историк с богата ерудираност, Г. Цанев ето вече в продължение на псвече от четири десетилетия работи неуморно на литературното поприще и

дава своя принос в решаването на големите въпроси на нашата литературна история и оперативна литературна критика. Трудно е да се каже къде неговите заслуги са по-големи. Усилията и на критика, и на историята са еднакво благородни и резултатите от тях еднакво значими за нашата литература. Защото проявите и на единия, и на другия, колкото и неестествено да звучи това деление на единната същност на твореца-литератор, са свързани с най-актуалните, най-трудните и невралгични проблеми и състояния на литературния ни живот.

Винаги неспокоен, вечно търсещ, критично настроен и добре осведомен, Цанев воюва срещу посредствеността в изкуст-

¹ Георги Цанев, Писатели и проблеми. Изд. Български писател, 1965 г. t t